

У статті розглянуто особливості регулювання продовольчого забезпечення України. Зазначено, що за роки ринкової трансформації в Україні не сформовано методологічне ядро довгострокових заходів зростаючої мотивації сільського населення в роботі середніх і великих кооперативів, які б включали весь технологічний ланцюжок: від виробництва сировини до готової продукції без посередників. Виділено основні напрямки в сфері державного регулювання продовольчого ринку, які в різних варіантах застосовувалися в різних країнах.

Ключові слова: продовольчий ринок, державне регулювання, продовольче забезпечення, кооперативи, міжнародна торгівля, продовольча економіка.

В статье рассмотрены особенности регулирования продовольственного обеспечения Украины. Отмечено, что за годы рыночной трансформации в Украине не сформировано методологическое ядро долгосрочных мероприятий растущей мотивации сельского населения в работе средних и крупных кооперативов, которые включали бы всю технологическую цепочку: от про-

изводства сырья до готовой продукции без посредников. Выделены основные направления в сфере государственного регулирования продовольственного рынка, которые в различных вариантах применялись в разных странах.

Ключевые слова: продовольственный рынок, государственное регулирование, продовольственное обеспечение, кооперативы, международная торговля, продовольственная экономика.

The article discusses the features of the regulatory food supply of Ukraine. It is noted that over the years of market transformation in Ukraine, the methodological core of long-term measures of growing rural population's motivation in medium and large cooperatives has not been formed, which would include the entire technological chain: from raw materials to finished products without intermediaries. The main directions in the field of state regulation of the food market, which were used in different variants in different countries, are highlighted.

Key words: food market, government regulation, food supply, cooperatives, international trade, food economy.

УДК 338.4

Трохимець О.І.

д.е.н., доцент, професор кафедри економічної теорії, національної та прикладної економіки

Класичний приватний університет

Рябенко К.М.

аспірант,

Класичний приватний університет

Постановка проблеми. У контексті сучасних світових економічних відносин інтенсивність економічного розвитку та зростання конкурентоспроможності держави має базуватися на впровадженні сучасних та дієвих методах регулювання, здатних компенсувати стихійні деструктивні процеси, що викликає світові інтеграційні процеси. До 2050 року світові необхідно буде нагодувати понад дев'ять мільярдів людей, що потребують майже на 70 відсотків більше їжі, ніж споживається сьогодні. Більше того, розширення глобального середнього класу вимагатиме більше молока та інших продуктів, тоді як непередбачувані погодні умови можуть зменшувати урожай у важливих сільськогосподарських регіонах. У той же час ціни на пшеницю, рис та ряд інших основних продовольчих товарів зростають протягом останнього десятиліття [8]. Зміни цін на продукти харчування неодноразово призводять до нестабільності, і, волатильність продовжує зростати.

Основне питання полягає в тому, що багато країн витрачають більше ресурсів, ніж вони можуть собі дозволити. У таких випадках харчові системи стають фіскальним тягарем. Скорочення їх на користь стратегічних інвестицій у харчову та сільськогосподарську галузі може перетворити такі зобов'язання в джерела економічних можливостей. Однак при цьому, багато країн та регіонів вже розпочали ефективні перетворення, які покращують продовольчу безпеку та стійкість, а також збільшують економічні можливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженням питання регулювання продовольчого забезпечення України присвячені праці таких вчених як О. Гребельник, Р. Гриффін, О. Кириченко, В. Липов

Постановка завдання. Метою є дослідження особливостей та генезису регулювання продовольчого забезпечення України в сучасних умовах відкритих міжнародних ринків.

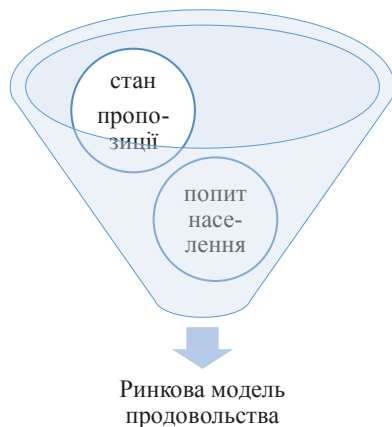
Виклад основного матеріалу дослідження. Десятки найбільш продуктивних країн забезпечують врожайність кукурудзи, що в десять разів перевищує десятки найменш продуктивних. Незважаючи на досягнення в області насіння, зрошення, захисту рослин та інших методів в більш ніж 20 країнах, принаймні чверть населення постійно недоїдають. Країни Африки на південь від Сахари мають більш ніж у чотири рази більшу в середньому по країні ріллі, але через низьку продуктивність деякі з них повинні використовувати свої обмежені інвестиції, щоб імпортувати високий відсоток продовольчих потреб. На думку аналітичного відділу Economist, 28 з 109 країн, проаналізованих, мали недостатню кількість запасів продовольства, щоб витримати кризу десятиліття [8].

Необхідний «інтегрований підхід до харчової економіки»: цілісна стратегія, яка зміцнює всю харчову систему. Це складна тема, і немає єдиної правильної відповіді на визначення ідеальної харчової системи нації. Кожна країна може рухатися до добре функціонуючої харчової економіки,

лише якщо державний та приватний сектори працюють разом для планування та інвестування на довгий термін.

Ринкова модель стосовно продовольства визначається станом пропозиції і попиту за роки ринкової трансформації в Україні, яка відчувала одночасно односпрямовану руйнівну деформацію в двох напрямках (рис. 1).

Пропозиція вітчизняних продовольчих товарів на ринку стримується як відсталою матеріально-технічною базою господарюючих суб'єктів, так і різким скороченням поголів'я тварин, особливо молочного стада. Попит населення знижується через безробіття, низький рівень заробітної плати, що при постійному зростанні на житлово-комунальні послуги знижує платіжну спроможність населення в сфері продовольчих витрат.

Рис. 1. Ринкова модель стосовно продовольства

Проаналізуємо причини міжнародної торгівлі для попиту та пропозиції. Розглянемо причини здійснення зовнішньоекономічної діяльності, які визначаються за допомогою теорій міжнародної торгівлі, що наведені у таблиці 1.

У сучасній літературі виділяють наступні чинники міжнародної торгівлі [10, с. 69]:

1. Нерівномірність економічного розвитку різних країн світу.
2. Відмінність в людських ресурсах, сировинних, фінансових.
3. Характер політичних відносин.
4. Різний рівень науково-технічного розвитку.
5. Особливість географічного положення.

Причини пропозиції найбільш впливають на формування продовольчого ринку, але відкидати причини пропозиції не варто. Товари з більшою додатковою вартістю продаються відносно попиту.

Глобалізація вивела на світові ринки в якості лідерів транснаціональні компанії розвинених країн ЄС, США, Китаю і ін., що змушує виробників сільськогосподарської сировини України купувати за світовими цінами їх продукцію без можливості будь-якого вибору конкуруючих агентів.

Для України в даний час глобального економічного простору найбільш повно представлено в Європейському Союзі. Це обумовлено цілим рядом причин різного характеру, які в своїй сукупності визначили євроінтеграційну пріоритетну спрямованість як в сфері економіки, так і в науково-технічній сфері. Відзначено чинники, які як показує досвід формування продовольчого ринку в старих і нових країнах Європейського Союзу, найбільш суттєво впливають на характер причинно-наслідкових зв'язків між:

- довгострокової державної політики в сфері регулювання продовольчого ринку на основі сформованої структури імпорту / експорту продовольчої сировини протягом усього історичного періоду;
- спільністю і схожістю технологічної політики в вирощуванні основні сільськогосподарських культур і розведенні одних і тих же або близьких порід тварин і птиці, так як районовані в Україні сорти зернових, технічних та інших культур, як і породи тварин і птиці, еволюційно формувалися при сильному впливі аграрного сектора розвинутих країн Європи;
- схожістю і географічною близькістю погоднокліматичних умов, які виробили цілу систему заходів державного страхування сільськогосподарських виробників на випадки посухи, повеней та інших некерованих природних явищ, що має істотне значення для стабілізації продовольчого ринку.

До інших чинників, що визначає орієнтацію продовольчого ринку України на досвід Європейського Союзу в рамках СОТ, слід зазначити близькість до транспортної інфраструктури Європи і Азії, де глобалізація набуває нових форм не тільки руху товарів, а й співпраці в усіх сферах міждержавної діяльності. Перш за все, це відноситься до екологічної, інформаційної, історико-культурної та релігійно-етнічної областях довготривалого, багатостороннього, міждержавного співробітництва. Деяко спрощено можна стверджувати, що європейський економічний простір зі сформованими в ньому правилами формування та регулювання продовольчого ринку є частиною світового, тобто глобального продовольчого ринку. У цьому контексті, як нам представляється, досвід розвинених країн ЄС щодо формування продовольчого ринку в рамках довгострокової макроекономічної політики представляється найбільш цікавим в двох вимірах.

У першому, глобальному вимірі європейський продовольчий ринок є частиною глобального ринку, в якому знаходять відображення всі ті нові процеси, які Україна рано чи пізно зазнає на собі.

У другому, європейському вимірі макроекономіка будь-який з великих європейських країн ЄС під впливом правил СОТ, що відбивають новий прояв глобалізації, виступає загальною економічною середовищем для будь-якої окремо взятої країни, в тому числі і України.

Причини міжнародної торгівлі відповідно до теоретичної концепції міжнародної торгівлі

№ з/с	Теорія міжнародної торгівлі	Причини
1	Меркантилізм	Перевищення експорту над імпортом, формуючи таким чином багатство нації [3, с. 65].
2	Теорія абсолютних переваг А.Сміта	Країна повинна експортувати ті товари і послуги, для виробництва і надання яких у неї є більш продуктивні можливості [1, с. 42].
3	Теорія порівняних переваг Д.Рікардо	Країна повинна експортувати ті товари і послуги, у виробництві і наданні яких вона володіє відносно більш високою продуктивністю [3, с. 95].
4	Теорія співвідношення факторів виробництва, Хекшера-Оліна	Країна має порівняльну перевагу у виробництві продуктів, для випуску яких інтенсивно використовуються ті ресурси (чинники виробництва), в яких має перевагу [3, с. 352].
5	Теорія подібності країн	Торгівля товарами відбувається головним чином між країнами з приблизно однаковим доходом на одного мешканця [2, с. 68].
6	Теорія міжнародного життєвого циклу продукту	На оптимальній стадії життєвого циклу товару країна починає його експортувати і поступово переносити виробництво за кордон [1, с. 355].
7	Теорія глобальної стратегічної конкуренції	Здійснюючи міжнародну торгівлю, в результаті набуття міжнародних конкурентних переваг, які найчастіше полягають у наявності прав на інтелектуальну власність, міжнародні компанії розширюють ринок збуту [4, с. 15].
8	Теорія конкурентних переваг країн	Причини, що спонукають до міжнародної торгівлі – це наявність чинників виробництва; рівень споживацького попиту; суміжні і допоміжні галузі; стратегія компанії, її організаційна структура та рівень конкуренції [4, с. 16].

Джерело: складено автором

У базових документах Європейського Союзу, зокрема, в статті 33 Договору про його створення стратегічними цілями загальної політики в аграрній сфері зазначено:

- підвищення продуктивності сільського господарства шляхом сприяння технічному прогресу, раціоналізації сільськогосподарського виробництва та оптимального використання факторів виробництва, особливо робочої сили для збільшення всіх видів продовольчої сировини;

- зростання доходів сільського населення за рахунок підвищення для них в розрахунку на душу населення і забезпечення рівня життя, який можна порівняти з міським;

- стабілізації продовольчого ринку в усіх країнах Європейського Союзу з метою забезпечення соціальної стабільності, що не допускає появи соціальних конфліктів на основі неповного задоволення в продовольстві населення;

- забезпечення продовольчої безпеки кожної з країн ЄС для реалізації довгострокових програм в сферах екології, охорони здоров'я, освіти і обори.

Окремим пунктом, виділено: постачання населення аграрними продуктами за прийнятними цінами. Досягнення зазначених цілей статті 34 зазначеного документа передбачено створення спільної організації ринку, яка в залежності від продукту працює за трьома принципами: порядок діяльності; обов'язкова координація національних ринкових правил і дотримання загального європейського ринкового порядку

Таким чином, продовольчий ринок в європейському економічному просторі за даними первинних документів на стадії створення ЄС є три

основні елементи: ринкову загальну політику для всіх членів ЄС; структурну політику, які закладають основу структури споживання, експорту та імпорту продовольчої сировини і готових продуктів; політику кожної, окремо взятої країни з розвитку власних сільських регіонів в рамках спільної європейської і глобальної (за документами ООН) еколого-технологічної політики. Суть останньої, як відомо, обумовлена необхідністю зниження темпів опустелювання сільськогосподарських земель на півночі Африки, в країнах Близького Сходу і країнах ЄС. Цей процес, як відомо, розглядається як частина не до кінця вивченого глобального підвищення температури світового океану, прискореного танення льодів і зростанням аномальних явищ (штормів, землетрусів, пожеж та ін.) на всіх континентах.

Прогресивна національна стратегія сільського господарства перешкоджає виробництву сільськогосподарських культур, які не підходять для місцевого середовища, і сприяє виробничій стратегії, яка спирається на порівняльні переваги країни. Країни мають різноманітні інструменти, які дозволяють керувати вибором продуктів, починаючи від субсидій виробників та споживачів до національних служб підтримки сільського господарства та Ми визнаємо, що грошові субсидії є суперечливими. Хоча вони можуть допомогти виробникам країни вийти на світові ринки, вони занадто часто виходять за рамки первинних періодів коригування та використовуються для підтримки ірраціональних виробничих систем, що підходять для короткострокових політичних або соціальних цілей.

Найефективніша сільськогосподарська політика сприяє розвитку кінцевого цільового лан-

цюжка вартості, від сприяння правильному використанню матеріалів для заохочення творчих бізнес-моделей, що дає змогу фінансувати низький відсоток і розподіляти ризики. Наприклад, національна сільськогосподарська стратегія Марокко, Plan Maroc Vert, спрямована на істотне збільшення доданої вартості сільськогосподарського виробництва до 2020 року, а також пом'якшення та адаптацію до змін клімату та збільшення надходжень для сільського населення. Країна інвестує в продуктивність сільського господарства, одночасно удосконалюючи управління водними ресурсами та зменшуючи споживання викопного палива в аграрному секторі [10].

Інвестиції в сектор вдвічі зросли за останні п'ять років, з більш ніж 1500 конкретних проектів. Важливою особливістю є рішення про цільові культури на міжнародному рівні, такі як цитрусові, оливки, овочі та риба.

Добре спланована міжнародна торгівля та інвестиційна стратегія можуть допомогти захистити від нестабільності та дефіциту продовольства, одночасно стимулюючи економічне зростання. За даними дослідження McKinsey, у 34 країнах потрібно більше місяця одля митного оформлення та проведення перевірок з метою експорту продуктів харчування. Створення торговельних і обробних вузлів може допомогти країні отримати доступ до продовольчих товарів, навіть якщо вона має обмежене виробництво або свої ресурси. Об'єднані Арабські Емірати створили регіональний торговельний центр для диверсифікації пропозиції; вони також досягли угод про обробку та розповсюдження з віддаленими місцями, такими як Східна Африка. Тим часом він розширює вантажну спроможність аеропорту Дубая, регулюючи роздрібну торгівлю свіжими продуктами харчування, щоб зменшити кількість відходів, і спрямувати на 40-відсоткове відшкодування власних потреб у овочах з низьким вмістом води.

У країнах, де уряд або суверенні фонди здійснюють прямі інвестиції, стратегічні угоди з урядами або торговими будинками можуть допомогти пом'якшити ризики та підвищити ВВП. Наприклад, Саудівська Аравія інвестувала більше 10 мільярдів доларів у сільськогосподарські та тваринницькі проекти за кордоном, у тому числі в Аргентині, Бразилії, Канаді, Судані та Україні. У країнах, де більша частина інвестицій є приватною, політика торгівлі може допомогти стимулювати угоди, щоб усунути прогалини у місцевих виробничих потужностях.

Сінгапур, місто-держава з крихітною сільськогосподарською базою, провела дві стратегії, спрямовані на пом'якшення ризику порушення харчування та зміцнення її харчової економіки. По-перше, він забезпечив місцевим виробникам

стимули до вивчення нових технологій для збільшення виробництва яєць, листових овочів та риби [12]. По-друге, вона використовує свою роль у міжнародній торгівлі та стратегічне розташування для диверсифікації джерел їжі. Наприклад, Сінгапур імпортує менше своїх плодів з Малайзії, а Австралія, Китай та Сполучені Штати отримують більше [9].

Сінгапур також став важливим центром імпорту та переробки харчових продуктів, до якого потім додають вартість та експорт. Як наслідок, Сінгапур зараз є провідним експортером деяких продуктів, що обробляються, тоді як його великі склади неминуче виступають як надзвичайний резерв під час кризи, покращуючи загальну стійкість харчової економіки.

Ефективні внутрішні ринки мають значення, оскільки маршрут від ферми до столу є тривалим, складним і підданим зриву. Єдине вузьке місце може призвести до втрат для виробників та браку для споживачів.

З іншого боку, співпраця може призвести до значних успіхів. Наприклад, після успішного запуску в Мозамбіку у 2011 році міжнародний пивовар SABMiller розширив виробництво свого популярного пива з манієндом в Гані в 2013 році. У SABMiller часто не мають необхідних можливостей для зберігання, тому сільськогосподарські культури повинні бути продані негайно. Щоб подолати це завдання, SABMiller покладається на мобільний процесор, розроблений нідерландським соціальним підприємством. Переміщуючи обробку ближче до ферми, скорочуються витрати, а фермери отримують більший прибуток. Одним словом, пиво не є суттєвим, але цей приклад показує, що можна вирішити проблему обробки та швидкого псування, що впливає на багато критичних продуктів харчування [11].

Індія використовує інформаційно-комунікаційні технології для підвищення ефективності використання ланцюга цінності. Ініціатива e-Choupal надає чотири мільйони фермерів у 40 000 сіл реальний доступ до ринкових цін, погодних умов та технологій виробництва через інтернет-кіоски. Ці кіоски також є агрегаторами, через які фермери можуть купувати матеріали та продавати продукцію. Приєднуючи покупців і продавців, витрати скорочуються по всій цілі.

У Гані трейдери використовують штрих-коди та технології географічної інформаційної системи для контролю ананасів, коли вони проходять шлях через ланцюжок постачання від ферми до порту. Це дозволило їм швидко переміщати урожай через порт, зменшити псування і відповідати GlobalG.A.P. стандарти сертифікації [7].

Кожна країна може і повинна будувати міцну, інтегровану внутрішню систему харчування, яка забезпечує як харчування, так і економічне зрос-

тання. Це вимагає від країн зміцнення кожного з чотирьох будівельних блоків.

Перехід може починатися з кількісної, комплексної оцінки позиції країни.

Чотири країни демонструють різні способи поліпшення продовольчої економіки.

Хоча уряди займають важливу роль, створення міцної харчової економіки – це не великий проект громадського будівництва. Успіх вимагає партнерства у суспільстві.

GrowAfrica, наприклад, спирається на партнерство між державним та приватним секторами на чолі з Світовим економічним форумом «Нове бачення сільського господарства», спрямовану на стимулювання інвестицій приватного сектору, розширення знань та обміну найкращими практиками. Програма під-

тримує ініціативи на рівні країни шляхом мобілізації урядів, компаній, донорських організацій та фермерських організацій для надання технічної допомоги, фінансування, передових методів та моніторингу та оцінки. До кінця 2013 року компанія GrowAfrica допомогла забезпечити більш ніж 7 мільярдів доларів у зобов'язаннях у приватному секторі для інвестицій в сільське господарство у десяти африканських країнах. Ці зобов'язання взяті з більш ніж 120 компаній, які лише на одиницю 2013 р. Інвестували 976 мільйонів доларів, досягнувши майже 3 мільйонів дрібних власників через нові послуги, джерела постачання, контракти або тренінги та створивши 35 000 нових робочих місць [5].

До вже викладеного додамо, що агропродовольча система кожної країни і її регіонів має висо-

Рис. 2. Зарубіжний досвід поліпшення продовольчої економіки

кий рівень локалізації міжгалузевих організаційно-економічних зв'язків. Рівень і тіснота міжгалузевих зв'язків відображають як галузеву спеціалізацію базових галузей промисловості кожного регіону, так і ступінь розвитку переробної сфери. Тобто, в різних областях України відсоток вивезення з неї готових продовольчих продуктів і сировини для переробних підприємств не однаковий. Значною мірою ці зміни визначаються, і будуть змінюватися під впливом НЕ центральних органів управління, а за рішенням регіональних.

Аналіз джерел, присвячених періоду підготовки України до вступу до Світової організації торгівлі та публікації 2015 – 2017 рр. українських дослідників глобалізації, показує суттєві зміни в розумінні результатів членства нашої країни в цій міжнародній організації. Напередодні вступу в СОТ домінували очікування позитивних зрушень від відкриття для України розширеного експорту. Однак, баланс між реальними перетвореннями в базових галузях АПК, що виробляють продовольчу сировину і готову продукцію на експорт, на жаль, часто вже не підкріплювалися реальними інвестиціями. Як відомо зі світового досвіду, вступ до СОТ передбачає значне зростання якості, як продовольчої сировини, так і готових продуктів охоплюють ширший діапазон кількісно вимірюваних показників. Наприклад, якщо традиційно молоко в нашій країні при віднесенні його до певного сорту базувалося на кислотності, то в рамках СОТ молочні продукти на стадії переходу від виробника сировини до переробних підприємств характеризується по жирності, білку, а періодично й широким спектром мікробіологічного забруднення.

Іншим складовим елементом нашого членства в СОТ є нарощування для експорту сировини, а не готових продуктів харчування з високою часткою доданої вартості. Цей процес в Україні, як відзначають багато провідні дослідники цієї проблеми в нашій країні, після вступу до СОТ став посилюватися замість очікуваного послаблення. Наприклад, Литва, Латвія, Естонія не скорочували так радикально поголів'я молочного і м'ясного тваринництва, як це мало місце в Україні. З вступом до СОТ зазначених Прибалтійських країн вони, як і ФРН, пішли по шляху збільшення валового виробництва цього складного за характером технологічної підготовленості матеріально-технічної бази і людей. При цьому зростання поголів'я супроводжувався послідовним збільшенням річної продуктивності корів. Перебування України з 2012 р. в СОТ не супроводжується, на жаль, зростанням поголів'я. Це має, на наш погляд кілька різномірних, але взаємопов'язаних на макроекономічному рівні причинно-наслідкових процесів з тривалим періодом якісних змін. Відзначимо найбільш значимі, на наш погляд.

1. Вступ України до СОТ, як показав період після вступу до кінця 2016 року, не зорієнтований ні на появу нових робочих місць в сільській місцевості, де люди мають власне житло і створену соціальну інфраструктуру, ні на збільшення доданої вартості продукції, що експортується сільськогосподарської продукції, ні на зниження роздрібних цін тваринницької продукції на внутрішньому ринку з орієнтацією на зниження частки витрат на продовольство в сімейному бюджеті українського населення з 60-65% до 25-30%, як в країнах ЄС.

2. Економічна вигода від вступу України до СОТ в нашій країні поки не орієнтується на приріст валютної виручки держави, яка в розвинених країнах виступає наслідком збільшення частки доданої вартості в експортованих продовольчих ресурсах. Тобто, експортна діяльність в аграрному секторі зорієнтована на досягнення короткострокових економічних результатів самих експортерів, а не держави, як суб'єкта зовнішньої економічної діяльності в глобальному поділі кооперації праці.

3. При наростанні розриву світових цін на органічну продукцію, вирощену при мінімізації хімічних засобів по всьому технологічному ланцюжку виробництва, і традиційною продукцією інтенсивних технологій, де постійно наростає в фізичному і вартісному вираженні частка продуктів транснаціональних хімічних корпорацій, поки немає помітних зрушень в бік прогресивних тенденцій. Маючи значні площі сільськогосподарських угідь, Україна має потенційні можливості, орієнтуючись на досвід Ізраїлю, Японії, Фінляндії і ряду інших високорозвинених країн, поступово знижувати хімічне навантаження на водні і земельні ресурси.

Без змін за всіма трьома вищевказаним напрямкам глобального характеру в XXI столітті жодна країна світу не може орієнтуватися на підвищення економічної ефективності проведених технологічних і ринкових перетворень в своєму аграрному секторі. Посилення цього чинника стійко підвищується під впливом зростання витрат на профілактику і лікування цілого ряду захворювань сільського і міського населення під впливом повільних що не враховуються кількісно харчових отруєнь. Причому, витрати на лікування в Україні зміщуються в сторону від держави до самих хворих, що вступає в протиріччя з офіційно оголошеними довгостроковими стратегічними цілями сучасного розвитку.

У постіндустріальній економіці XXI століття в будь-якій окремо взятій країні, що розвивається на ринкових принципах, в тому числі і в Україні, необхідно враховувати:

– наростання екологічних проблем глобального характеру, пов'язаних зі зростанням дефіциту водних ресурсів, зменшення площ сільськогосподарських угідь, як через індустріального типу розвитку (збільшення частки міського населення,

розвиток всіх видів транспортної інфраструктури, об'єктів соціального призначення), так і через збільшення площі заказників і заповідників для збереження біологічного різноманіття в глобальному масштабі, як умови довгострокового виживання людини на Землі;

– співвідношення продуктів харчування рослинного і тваринного походження в XXI столітті в розвинених країнах зсувається в бік зростання продуктів тваринного походження, що передбачає розширення науково обґрунтованих рекомендацій щодо збільшення площі пасовищ, сінокосів, лісонасаджень в зонах активної ерозії з метою довгострокового збереження басейнів річок, озер, ставків, як основи водогосподарського забезпечення всієї екосистеми;

– розвиток органічного землеробства з орієнтацією на зниження частки хімічних засобів в інтенсивному типі розвитку передбачає зростання поголів'я великої рогатої худоби – основного виробника органічних добрив з використанням нових підходів по перетворенню його в безпечне (для мікрофлори ґрунту) стан.

Будь-яка одностороння орієнтація в державному напрямку продовольчого самозабезпечення без урахування віддалених екологічних, соціально-демографічних наслідків несе в собі небезпеку, яку розвинені і деякі країни, що розвиваються вже осмислили і знайшли широкий набір економічних, правових і організаційних інструментів щодо їх вирішення

Висновки з проведеного дослідження. Викладене показує широкий спектр різноманітних за своєю економічною сутністю чинників і умов, які в окремо взятій країні формують свій набір механізмів і інструментів реагування на глобалізацію при трансформації продовольчого ринку.

За всі роки ринкової трансформації в Україні, на жаль, не сформовано методологічне ядро довгострокових заходів зростаючої мотивації сільського населення в роботі середніх і великих кооперативів, які б включали весь технологічний ланцюжок: від виробництва сировини до готової продукції без посередників.

Зарубіжний досвід в цьому контексті показав, що без кооперативної форми виробництва на основі високотехнологічних переваг XXI століття з використанням засобів автоматизації, комп'ютеризації та роботизації неможливо переходити на існуючі в світі санітарно-гігієнічні стандарти готової м'ясо-молочної продукції.

Аналіз досвіду зарубіжних країн в сфері державного регулювання продовольчого ринку дозволяє виділити наступні напрямки, які в різних варіантах застосовувалися в різних країнах:

а) основу державної підтримки складає широка послідовна індустріалізація та технологічне оснащення країни, в процесі якої засоби виробництва

для сільського господарства створювалися за цільовими довгостроковими державними програмами. У руслі цих програм фінансово-кредитні, науково-технічні, кадрові та експортно-імпорتنі аспекти вирішувалися в одному ключі – забезпечення країни засобами виробництва без орієнтації на їх імпорт; при цьому саме спланована міжнародна торгівля та інвестиційна стратегія захищають країну від нестабільності та дефіциту продовольства, одночасно стимулюючи економічне зростання.

б) ступінь трудомісткості аграрного сектора в галузевому і часовому розрізах забезпечувалася як з орієнтацією на механізацію, автоматизацію, а в останні роки і роботизацію трудомістких технологічних процесів в рослинництві і тваринництві, так і при розширенні економічної мотивації сільського населення в підвищенні кваліфікації та раціонального використання робочого часу; при цьому, ефективна сільськогосподарська політика сприяє істотному збільшенню доданої вартості шляхом заохочення бізнес-моделей, що дає змогу фінансувати низький відсоток і розподіляти ризики.

в) перевиробництво сільськогосподарської сировини і готової продукції на різних етапах розвитку вирішувалося як через обмеження виробництва у власній країні, так і через створення мережі безкоштовного харчування для різних соціальних груп і категорій населення за рахунок бюджетних коштів, як центрального уряду, так і регіональних органів самоврядування; слід також зазначити активне використання країнами різноманітних технологій для підвищення ефективності використання ланцюга цінності.

г) експортно-імпортна політика в сфері захисту продовольчого ринку, що виражає довгострокові інтереси власного сільського населення, в найбільш широко розгалужену вигляді в даний час представлено широким пакетом законодавчих заходів в США і країнах Європейського Союзу. Слід також зазначити, що країни використовують свою роль у міжнародній торгівлі та стратегічне розташування для диверсифікації джерел їжі, тим самим пом'якшуючи ризик порушення харчування та зміцнення харчової економіки країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гребельник О. П. Основи зовнішньоекономічної діяльності : підручник / О. П. Гребельник. – Київ : Центр навчальної літератури, 2004. – 384 с.
2. Гриффин Р. Международный бизнес : учеб. пособие / Р. Гриффин, М. Пастей ; пер. с англ. А. Г. Медведева. – 4-е изд. – СПб. : Питер, 2006. – 1088 с.
3. Кириченко О. А. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності : підручник / О. А. Кириченко. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2008. – 518 с.

4. Липов В. В. Міжнародна економіка: світова економіка та міжнародні економічні відносини. Модуль II. Міжнародні ринки та форми міжнародної економічної взаємодії: навчально-практичний посібник / В. В. Липов. – К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2008. – 368 с.

5. Agricultural Partnerships take Root across Africa; 2nd Annual Report on Private-sector Investment in Support of Country-led Transformations in African Agriculture [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.stars-project.org/en/knowledgeportal/publications/growafrica2014a.bib/>

6. AVA's Food Security Roadmap for Singapore [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ava.gov.sg/files/avavision/issues3-4_2013/food-security-roadmap.html

7. Food wastage footprint. Summary report [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fao.org/docrep/018/i3347e/i3347e.pdf>

8. Global agriculture towards 2050 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fao.org/fileadmin/>

templates/wsfs/docs/Issues_papers/HLEF2050_Global_Agriculture.pdf

9. ITC's Agri Business Division [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.itcportal.com/businesses/agri-business/e-choupal.aspx>

10. Morocco Takes the Long View on Green Growth January 24, 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/en/news/feature/2014/01/24/morocco-takes-the-long-view-on-green-growth>

11. Nicolas Denis, Fiocco David From liability to opportunity: How to build food security and nourish growth [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.mckinsey.com/industries/chemicals/our-insights/from-liability-to-opportunity-how-to-build-food-security-and-nourish-growth#>

12. Singapore's food security strategy GUANIE LIM – 07 FEB, 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.newmandala.org/singapores-food-security-strategy/>